

ТАРМОҚ ТЕХНОЛОГИЯСИ АСОСИДА МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМ ШАРТЛАРИ ВА ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ХУСУСИЯТЛАРИ.

Омонов Камол Худаймуродович

Термиз давлат Университети катта ўқитувчиси

Дўсбеков Тўйчи Менгнорович

Термиз давлат Университети катта ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада тармоқ технологияси асосида масофавий таълимни ташкил этишнинг хусусиятлари: масофавий таълимни ривожлантиришнинг ҳозирги босқичида тармоқ технологиясининг ўрни, масофавий таълимни ташкил этиш ва бошқариш учун ахборот тизимларининг мақсади ва ўқитишнинг тузилиши, масофавий таълим шароитидаги сессияни ташкил этиш масалалари ёритилган.

Abstract: The article describes the features of the organization of distance learning based on network technologies: the role of network technologies at the present stage of development of distance learning, the purpose of information systems for the organization and management of distance learning and the structure of training, the organization of distance learning.

Калит сўзлар: масофавий таълим; тармоқ технологияси; ўқув жараёнини ташкил этиш; ўқув машғулотининг тузилиши.

Key words: distance learning; network technologies; organization of the educational process; structure of training.

Ўқитувчи ва талаба фазовий жиҳатдан ажратилган масофавий таълим (МТ), оммавийлиги йилдан-йилга ўсиб бормоқда. Сўнги пайтларда компьютерлардан маълумотларни қайта ишлаш, сақлаш ва узатиш воситаси сифатида фойдаланиш ва глобал Интернет тармоғининг пайдо бўлиши масофавий таълимга нисбатан янги тармоқ технологиясини ишлаб чиқиш учун кенг имкониятлар очадиган принципиал жиҳатдан янги вазиятни яратди. Таълим ва масофавий йўналиш жараёни иштирокчиларининг ўзаро

муносабатлари ушбу технология билан, асосан, ахборот-коммуникация технологиялари (интернет имкониятлари) асосида амалга оширилади.

Интернет имкониятлари тармоқ технологияси бугунги кунда энг замонавий ва истиқболлиларидан биридир. Баъзи манбаларда у “Интернет” ёки “E-mail” (инглиз тилидан олинган бўлиб сўзма-сўз- “электрон почта” деб аталади. Тармоқ технологияси ахборот тармоқлари негизида қурилганлиги сабабли, у ўқув маълумотларини узатиш ва таълим жараёни иштирокчиларининг ўзаро ҳамкорлигини таъминлаш учун ахборот тармоғининг (хизматларнинг) барча имкониятларидан фойдаланиш имконини беради. Буларга электрон почта, аудио ва видео конференциялар, электрон конференциялар (форумлар) ва чатлар (синхрон матнли хабарлар учун махсус дастурлар) киради.

Ушбу технологияни интеграциялашган деб аташ мумкин, Масалан, таълим маълумотлари тингловчиларга кейс шаклида узатилганда ва маълумотларни янгилаш ва билимларни назорат қилиш Интернет орқали (Web-СТ технологияси деб аталадиган) вариант амалга оширилиш мумкин. Шу билан бир қаторда, сунъий йўлдош терминалига интернетга уланиш тармоқ ва сунъий йўлдош технологиясини бирлаштиришга имкон беради.

Сўнгги пайтларда тармоқ технологияси Интернетнинг турли имкониятларини ўзида мужассамлаштирган бир қатор махсус дастурий маҳсулотлар асосида техник жиҳатдан қурилмоқда: курс дизайнерлари ёки таълим мазмунини (контентини) ишлаб чиқиш воситалари, ўқитишни бошқариш тизимлари, ўқув контентини бошқариш тизимлари, ўқув бошқарув тизимлари ва таълим мазмуни, таълим порталлари.

Таълимни бошқариш тизимлари (инглизча қисқартмаси - LMS: (learning management system) таълимни бошқариш тизими - замонавий масофовий йўналиш тизимининг асосий бўғинининг асосидир. Турли хорижий ва маҳаллий муаллифлар ва ишлаб чиқарувчилар бундай тизимлар учун турли номларга эга. Шундай қилиб, француз манбаларида улар масофавий таълим платформалари деб аталади. Ўзбек манбаларида улар масофавий йўналиш МЙ

тизимлари, таълим жараёнларини бошқариш тизимлари, интеграциялашган МЙ муҳитлари, МЙ учун интеграциялашган автоматлаштирилган ахборот тизимлари, тармоқ курслари учун ишлаб чиқиш муҳитлари ва бошқалар деб аталади. Бизга уларни масофавий таълимни ташкил этиш ва бошқариш учун ахборот тизимлари деб аташ энг тўғри йўл - “Ахборот” префикси тизим эканлигини билдиради. Дастурий маҳсулот (дастурий таъминот) бўлиб, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари асосида ишлаб чиқилган.

Ахборот-коммуникация воситаларидан фойдаланиб, ўқитувчи масофавий курснинг структурасини ишлаб чиқади ва тўлдиради, сўнгра уни худди шу тизимда амалга оширади. Бугунги кунда ҳам хориж, ҳамда рус тилидаги кўплаб IBM Lotus Learning Space, WebCT, Blackboard, Прометей, Орокс, eLearning, xDLS, WebTutor, RedClass, Stratum ва бошқалар шулар жумласидандир. Камрок маълумотларга эга бўлган тизимли дастурлар таълим муасасаларнинг ўзлари томонидан ишлаб чиқилган турлари ҳам мавжуд.

МЙ асосида ўқитиш қуйидагича ташкил этилади: ўқув режаси, ўқув курслари, ўқув модуллари (бўлимлар, мавзулар ва бошқалар) дан иборат бўлиб, улар ўз навбатида ўқув машғулотлари мажмуаси билан ифодаланади. МЙ асосидаги ўқув жараёни шароитидаги ўқув дарси университетда таълимни ташкил этишнинг анъанавий маъруза ва семинар тизимида қабул қилинган дарсдан моҳиятига кўра фарқ қилади. Анъанавий тизим ўқув машғулотлари белгиланадиган (таснифланган) ўзига хос хусусиятларга эга (дарснинг аниқ жойи ва вақти, гуруҳдаги талабалар сони) ўқитишни ташкил этишнинг тарихан шаклланган шакллари билан тавсифланади. - маъруза, семинар, лаборатория амалиёт ва бошқалар. Ўз навбатида, ҳар қандай дарс интеграл кетма-кет структуравий (компонентлар, элементлар, босқичлар) тўплами сифатида ифодаланиши мумкин. Масалан, қўшма дарс каби назарий дарс ташкилий момент, аввал тугалланган ўқув материали устида ишлаш, янги ўқув материални ўрганиш, ўтган ўқув материални мустаҳкамлаш ва уй вазифаларидан иборат бўлади.

Янги шароитларда вақт, жой ва иштирокчилар сонининг ушбу хусусиятлари дарсларни ташкил этишнинг у ёки бу шаклини белгиламайди. Анъанавий тизимда таълимни ташкил этиш шакли тушунчаси ўзининг анъанавий талқинини йўқотмоқда. Юқоридаги мезонларга кўра машғулотларни ташкил этиш шакллари аниқлаш ва таснифлаш ҳисси йўқолади, чунки анъанавий тизимда бу ҳар доим қатъий чекланган вақт ва машғулотнинг бошқа ташкилий асосларисиз индивидуал машғулотдир.

Шахсий ўқув топшириғининг характери (назарий, амалий, назорат) ҳал қилувчи бўлади. Анъанавий тизим ўқитувчининг (билвосита) назорати остидаги талабаларнинг мустақил таълим ва фикрлаш фаолиятини ва шунинг учун талабаларнинг ўзини ўзи ташкил қилиш ва ўзини ўзи бошқаришнинг юқори даражасини назарда тутди. Шундан келиб чиққан ҳолда, ўқитувчининг функциялари ўзгаради: у билим манбаидан кўпроқ мувофиқлаштирувчи ва мураббийга айланади ва ўқитиш функцияси кўпинча масофавий таълим орқали амалга оширилади.

Индивидуал таълимни ташкил этиш тизими куйидаги умумий ўқитиш алгоритмининг назарда тутди: топшириқ ва уни амалга ошириш бўйича кўрсатмалар бериш, топшириқни бажариш ва топшириқни назорат қилиш (баҳолаш). Дарс тузилиши назариясида бу босқичлар дарснинг интеграл кетма-кет элементлари деб ҳам аталади. Функционал жиҳатдан бу босқичлар (элементлар) куйидаги жараённи қабул қилади.

Топшириқлар ва кўрсатмалар бериш. Бу босқичда талабаларга уни амалга ошириш ва мустақил ўқув фаолиятини ташкил этиш бўйича топшириқ ва тушунтиришлар берилади. Демак, бу босқичнинг асосий вазифаси ўқувчилар фаолиятини ташкил этишдан иборат бўлиб, босқичнинг (элементнинг) ўзини ташкилий деб аташ мумкин.

Топшириқни бажариш. Ушбу босқичда тингловчилар топшириқни мустақил равишда индивидуал равишда (ёки баъзан мини-гурӯҳнинг бир қисми сифатида) бажарадилар. Шундай қилиб, ушбу босқичнинг асосий вазифаси тингловчиларнинг фаолиятини таъминлашдир (Ахборот-коммуникация

воситалари ёки ўқитувчи топшириқнинг тегишли мазмуни орқали тингловчиларни “жалб қилиш” керак) ва босқичнинг (элементнинг) ўзини шундай деб аташ мумкин.

Топшириқни назорат қилиш ва баҳолаш. Бу босқичда талабалар томонидан топшириқни назорат қилиш ва баҳолаш амалга оширилади. Шундай қилиб, бу босқичнинг асосий вазифаси назорат ва баҳолаш бўлиб, босқичнинг ўзини назорат ва баҳолаш деб аташ мумкин.

Юқорида айтилганларга асосланиб, МЙ, ахборот-коммуникациясида масофавий ўқитиш дарси МЙ жараёнининг таркибий компоненти (бирлиги) сифатида белгиланиши мумкин, бу ўз навбатида қуйидаги интеграл кетма-кет элементларни (босқичларни) ўз ичига олади: ташкилий, мазмунга асосланган ва баҳолайди.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ибрагимов И. М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения: Учеб. пособие для студ. вузов / Под ред. А. Н. Ковшова. - М.: Изд. центр «Академия», 2005. - 336 с.
2. Созинов С. В. Терминология технологий дистанционного обучения // Теория и методика профессионального образования: Науч. журн. / Под ред. П. Ф. Кубрушко. - М.: ФГОУ ВПО МГАУ, 2004. - Вып. 2 (7). - С. 84-87.
3. Силайчев П. А. Детерминанты технологической системы специальной подготовки (на примере инженерно-педагогического образования). - М.: Педагогика-Пресс, 2002. - 344 с.
4. Гаффаров Х., Дўсбеков Т.М Tadqiqot uz Педагогика ва психология инновациялари журнали “Масофадан ўқитиш давр талаби”. 2020-йил 989-992 бетлар.
5. Dusbekov T.M. GALAXY International interdisciplinary research journal “Distanse education and methods of its organization” 2021 year 178-183 page.